

TÜRKİYE VE UKRAYNA KRİZİ: SURIYE KRİZİNİN İZDÜŞÜMLERİ

Şaban KARDAŞ

Yurtta Sulh,
Peace at Home, Peace
Mustafa Kemal

İhlal ettiği kırmızı çizgilere rağmen Esad'ın cezalandırılmaması, küresel güvenlik yönetiminde ciddi bir boşluk olduğunun göstergesiydi ve Rusya'nın cüretkâr adımlarına yeşil ışık yaktı.

Rusya ve Ukrayna arasında yaşanmakta olan kriz, Avrupa güvenlik mimarisi üzerinde baskı yaratıp uluslararası sistemin geleceğini tartışmaya açarken, Türkiye için de meydan okumaları beraberinde getiriyor. Ortadoğu'dan sonra Karadeniz havzasında da yeni bir krizle karşılaşan Türkiye, istikrar, statükonun devamı, statükonun değiştiği durumlarda proaktivizmi ve sorunların barışçıl yöntemlerle çözümü gibi ilkeleri önceleyen bölgesel politikasının yeni bir cephede zorlandığını görüyor. Her ne kadar Türkiye'nin Ukrayna krizinde Suriye'ye kıyasla daha az görünür olduğu yönünde eleştiriler olsa da, Türk dış politikasının temel yönelim ve ilkeleri ile birlikte ele alındığında iki örnekteki benzerlikler göze görünenden daha fazladır.

Suriye ve Ukrayna krizlerinde Türkiye, bölgesel ve küresel düzeyde güvenlik yönetimindeki boşlukların doğurduğu risklerle kendi koşulları içerisinde başa çıkmak için mücadele ediyor. Türkiye'nin AK Parti dönemi dış politikası, kendi çıkarlarını hayata geçirme, güvenliğini temin ve riski azaltmada en doğru seçeneği sunduğuna inandığı bir bölgesel düzen oluşturma fikrine dayanıyor. Bu doğrultuda, komşu bölgelerdeki devletler arası sorunların ve kırılğan devlet yapılarının yol açtığı riskleri gidermek amacıyla uyumsuzlukların çözümü ve uluslararası süreçlerini destekleyen bir yaklaşım benimsedi. İkili ve çok taraflı siyasi araçlarla oluşturulabilecek bir siyasi istikrar ortamının Türkiye'nin ekonomik açıdan mücavir coğrafya ile ilişkilerini derinleştirmesinin yolu da açılacaktı. Nitekim bu amaçla geliştirilen inisiyatifler genelde başarılı olmuş ve Türkiye'nin dış politika-

sında ve dış ekonomik ilişkilerinde bölgesel boyut öne çıkmıştı.

Ortadoğu'da bölgesel entegrasyonu derinleştirme arayışındayken patlak veren Suriye krizinin Türkiye'ye hatırlattığı, bölgede güvenlik yönetişimini sağlayacak kurumların yerleşmediği gerçeği idi. Bu krizin özünde evrensel düzeyde kabul görmüş önemli bir norm olan, hükümetlerin başta yaşam hakkı olmak üzere temel insan haklarını çiğnemelerine uluslararası toplumun sessiz kalmaması ilkesi, yatmaktaydı. Soruna bölgesel düzeyde çözüm arayışları akamete uğrayan Türkiye, uluslararası toplumla yakın işbirliğine de yönelmiştir. Bu insani dramın sona erdirilmesinde başta BM Güvenlik Konseyi olmak üzere uluslararası güvenlik mekanizmalarının etkisiz kalmasına cevaben Türkiye, zaman zaman cari uluslararası sistemi de sorgulamıştır. Aynı şekilde, Suriye Halkının Dostları platformu bağlamında birlikte hareket ettiği Batılı ülkelerin, Esad rejiminin kimyasal silah kullanması sonrasında bile, sorunun çözümü için gereken kararlılıkla hareket edememelerinin, Türkiye'nin bölgeye ve uluslararası sisteme bakışına önemli yansımaları olmuştur. Türkiye giderek Suriye'de sona erdirilemeyen dramı bir küresel güvenlik yönetişimi ve ABD'nin liderlik rolü oynamaktaki isteksizliği ile ilişkilendirmiştir.

Ukrayna krizine Türkiye'nin bu tecrübeyle baktığını ve -özünde elbette birbirinden çok farklı- bu iki krizin birbiriyle izdüşümlerini gördüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye için Rusya'ya karşı geliştirilecek tavırdan daha ziyade Batı'nın sorunu çözme kapasitesini ortaya koymaması asıl belirleyici olarak öne çıkıyor. Ukrayna krizinin özünde

yine bir normun, uluslararası sistemin temel yapı taşlarından olan toprak bütünlüğü ve sınırların değişmezliği ilkelerinin -özellikle Batılı ülkelerin bu yönde taahhütte buldukları bir ülke olan- Ukrayna örneğinde çiğnenmesiydi. İhlal ettiği kırmızı çizgilere rağmen Esad'ın cezalandırılmaması, küresel güvenlik yönetiminde ciddi bir boşluk olduğunun göstergesiydi ve Rusya'nın cüretkar adımlarına yeşil ışık yaktı. Uluslararası toplumun kendi içindeki dağınlığı ve ABD'nin norm ihlallerini cezalandıracak bir liderliği gösterememesi, Rusya'nın Kırım'ı ihlak ve Ukrayna üzerindeki baskıyı arttırarak eski Sovyet coğrafyasında revizyonist bir söylemi benimsemesinin önemli bir nedeniydi. Türkiye açısından Ukrayna krizi, bir anlamda, Suriye'de yönetilemeyen insanlık dramının ve cevapsız kalan norm ihlallerinin dolaylı maliyetlerinden birisiydi.

Ukrayna ve Suriye Politikalarındaki Benzerlikler

Türkiye'nin Ukrayna krizindeki tavrı, Suriye'dekine benzer şekilde, büyük oranda gücüne, krize yakınlığına ve Batı ve Rusya ile ilişkilerinin doğasına paralel olarak şekilleniyor. Öncelikle, Ukrayna krizinde Türkiye'nin şimdiye kadar takip ettiği politika, Suriye krizinde olduğu gibi büyük ölçüde kapasitesiyle uyumlu biçimde şekillendi. Ankara, Suriye'de krizin başlangıcından itibaren öncü bir rol oynamaya çalışmış, fakat bunu belli sınırlar içerisinde tutmayı öncelleştirmiş. Türkiye'nin Suriye politikası her ne kadar idealist bir tonla bezense de, attığı adımlar belli bir rasyonalite temeline dayanmaktaydı. Bu anlamda Türkiye her iki krizdeki tepkilerinde, kendi güvenlik ve

ekonomik önceliklerini bölgesel ve küresel güç dengelerini gözetecek korumaya özen gösteren, ama bunun ötesinde attığı adımlarda geri-dönülemez ve maliyeti yüksek tercihleri yapmayan, kapasitesinin bilincinde ve riskten sakınan bir profil sergiledi.

İkinci olarak, Türkiye soruna yakınlığı ve erişimi nispetinde krizde bir rol oynuyor. Doğal olarak, Ortadoğu'da sıcak çatışma ortamında dış politikasının zorlandığını gören Türkiye, Rusya'nın yeni yönelimi neticesinde bölgedeki donmuş çatışmaların tetiklenmesi veya yeni donmuş çatışma alanlarının yaratılmasıyla bölgesel istikrarsızlığın derinleşmesini istemiyor. Öte yandan, insani boyutta da özellikle Kırım Tatarları'nın durumunu yakından takip ederek bir politika geliştirmeye çalışıyor. Ama yine de Rusya'nın Ukrayna'ya karşı adımları, Suriye'de olduğu kadar Türkiye'nin birincil derecede ve doğrudan etkilendiği ve müdahil olabileceği bir kriz olarak görülüyor. Karadeniz havzasındaki deniz sınırdaşlığı bir yana, Türkiye Rusya-Ukrayna gerginliğinden daha çok ikincil derecede ve dolaylı olarak -mesela Rusya'nın bu revizyonist tavrının Kafkaslara yansımaları ile birlikte ele alındığında- etkilenecektir. Daha geniş bağlamda ise sorun aslında Batı ile Rusya arasındaki genel denge içerisinde şekillenmektedir. Bu sebeple sorunun çözümüne dönük siyasi çabalarda temel aktör olarak Batı dünyası ve onun kurumları öne çıkmıştır. Türkiye, Transatlantik güvenlik mimarisinde ortak paydayı ve minimum vasatı temsil eden NATO veya AGİT bağlamında sorunun ele alındığı ölçüde politikasını da Batı'yla uyumlandıracaktır. Burada kritik soru, ABD önderliğindeki Batı'nın

Rusya'ya karşı vereceği daha ileri düzeyde tepkileri Türkiye'nin ne ölçüde benimseyeceğidir.

İşte bu noktada bir üçüncü faktör, Türkiye'nin Batı ve Rusya ile ilişkilerinin kendine has yapısı, devreye girmektedir. Türkiye geleneksel olarak Batı ile Rusya arasındaki bir krizde arada kalmaktan sakınan bir siyaset takip etmiştir. Aynı şekilde, Türkiye son yıllarda, Rusya'yla ilişkilerini, Suriye'de olduğu gibi, kompartimentalize etmiş ve diğer bölgesel krizlerden etkilenmemesine özen göstermiştir. Doğrudan Rusya'nın içinde olduğu bu krizde, dolayısıyla, hassas dengeleri gözetmek durumundadır. Her ne kadar Suriye örneğinde Batı'nın yanlış sinyaller göndererek ve güvenlik yönetimi boşluğuna neden olarak Rusya'nın revizyonizmine kapı araladığından şikayetçi olsa da, Ankara, Vaşington-Moskova arasındaki gerginliğin Karadeniz havzasında bir tırmanmaya yol açması veya bir sıcak çatışma riskini doğurmasını istememektedir. Suriye'de daha etkin bir Batı müdahalesi görmek isteyen Türkiye'nin Ukrayna'da tenni ile hareket etmesi anlamlıdır. Suriye'de sorun çözme kapasitesini ortaya koymakta ve liderlik rolü oynamakta Batı'nın karnesinin zayıf olması, Türkiye'nin Rusya'ya karşı geleneksel temkinli yaklaşımını daha güçlendirmiştir. Bu da istikrarı ve statükoyu önceleyen, fakat dış ortamdaki değişikliklere proaktif bir yaklaşımla müdahil olmayı seçen, Türk dış politikasındaki riskten-sakınan ve gücünün sınırlarında hareket eden rasyonel davranış eğilimini göstermektedir. ○

Doç. Dr., ORSAM Başkanı, TOBB Üniversitesi